

www.mientayvn.com

Dịch tiếng anh chuyên ngành khoa học tự nhiên và kĩ thuật.

Dịch các bài giảng trong chương trình học liệu mở của học viện MIT, Yale.

Tìm và dịch tài liệu phục vụ cho sinh viên làm seminar, luận văn.

Tại sao mọi thứ đều miễn phí và chuyên nghiệp ???

Trào i tr c tuy n t i:

http://www.mientayvn.com/chat_box_toan.html

BOÄMOÄN TOÄÄN ÖÖNG DUÖÖNG - ÑHBK

PHÖÖNG PHÄÖP TÖÖNH – HK2 0506

CHÖÖNG 1

GIAÖÖ GÄÄN ÑUÖÖNG PHÖÖNG TRÖÖNH PHI

TUYEÖÖN $f(x) = 0$

- TS. NGUYEÖÖN QUÖÖC LÄÄN (02/2006)

NOÏ DUNG

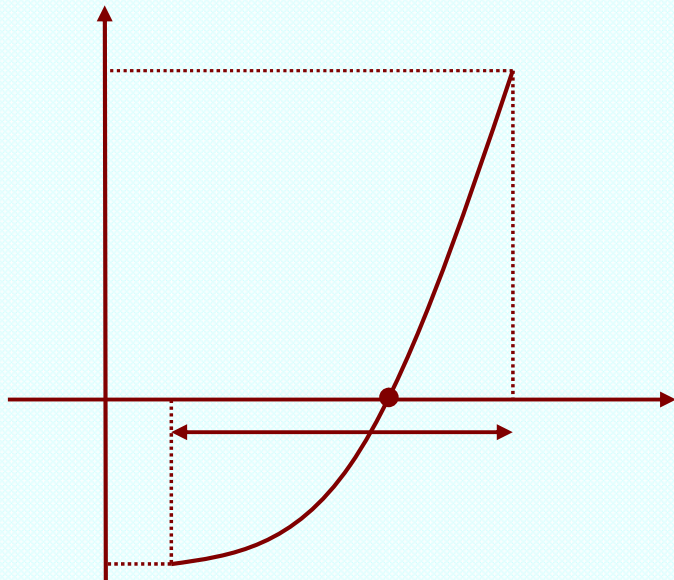
- 1- KHAI NIEM TONG QUAT. CONG THUC SAI SOA
- 2- PHONG PHAP CHIA NOI
- 3- PHONG PHAP LAP NON
- 4- PHONG PHAP NEWTON (TIAP TUYEN)
- 5- HE PHONG TRINH PHI TUYEN. PHONG PHAP NEWTON - RAPHSON.

1. KHÁI NIỆM TỔNG QUÁT – CÔNG THỨC SAI SỐ

Phương trình $f(x) = 0$ (1), f : hàm số liên tục, có đạo hàm

Khoảng cách ly nghiệm: Khoảng $[a, b]$ (hoặc khoảng (a, b)),
trên đó phương trình (1) có nghiệm α duy nhất

VD: Phương trình $x - \cos x = 0$ có khoảng cách ly nghiệm:

NK nếu $[a, b]$ là KCLN của (1) khi

- Đạo hàm f' không đổi dấu trên khoảng (hoặc khoảng) (a, b)
- $f(a) \cdot f(b) < 0$ (giữa 2 này trái dấu)

Tìm KCLN: Tính f' , lập bảng biến thiên; Cách 2: Đồ thị (may!)

CÔNG THỨC SAI SỐ

Công thức sai số tổng quát: Phương trình $f(x) = 0$ (1) với nghiệm chính xác α trên khoảng cách ly nghiệm $[a, b]$

$$\begin{cases} \bar{x} \in [a, b]: \text{Nghiệm gần ñùng ñã biết} \\ |f'(x)| \geq m_1 > 0 \quad \forall x \in [a, b] \Leftrightarrow m_1 = \min_{[a, b]} |f'(x)| \end{cases} \Rightarrow |\bar{x} - \alpha| \leq \frac{|f(\bar{x})|}{m_1}$$

VD: P/trình $f(x) = x - \cos x = 0$ có khoảng cách ly nghiệm $[0, 1]$

Neu chọn nghiệm gần ñùng $\bar{x} = 0.739 \Rightarrow \Delta_{\bar{x}} : \begin{cases} a / 0.00014 ? \\ b / 0.00015 ? \end{cases}$

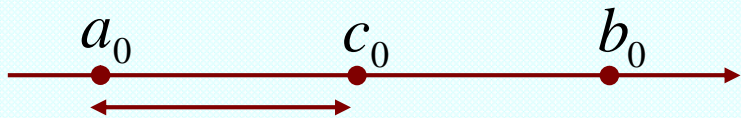
Giaí:

Ghi nhò Sai số luôn lam tron leñ

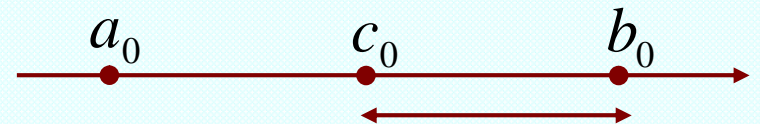
PHƯƠNG PHÁP CHIA NỬA

Yêu cầu: Liên tục chia nhỏ khoảng cách ly nghiệm

$f(x) = 0$ trên KCL nghiệm $[a, b]$. Ký hiệu: $a_0 = a, b_0 = b \Rightarrow f(a_0).f(b_0) < 0$. Chia nhỏ: $c_0 = (a_0 + b_0)/2 \Rightarrow$ KCL nghiệm mới?

$f(a_0).f(c_0) < 0$: KCL mới $[a_0, c_0]$

$f(c_0).f(b_0) < 0 \rightarrow [c_0, b_0]$

Dãy với nghiệm xấp xỉ $\bar{x} = c_n$ (trung điểm ô liang thối)

Công thức sai số $|\bar{x} - \alpha| \leq \frac{b-a}{2^{n+1}} \leq \varepsilon \Leftrightarrow n \geq \frac{\log \left[\frac{(b-a)}{\varepsilon} \right]}{\log 2} - 1$

VÍ DỤ PHƯƠNG PHÁP CHIA NỎI

Xấp xỉ nghiệm của phương trình $f(x) = x - \cos x = 0$ trên khoảng cách ly nghiệm $[0, 1]$ với sai số 0.2

Giải: Lập bảng chia mỗi kết quả trung gian cần thiết

n	a_n	b_n	c_n	ε_n

Tìm n nếu có thể xấp xỉ nghiệm $f(x) = x - \cos x = 0$ trên khoảng cách ly nghiệm $[0, 1]$ bằng phương pháp chia nhỏ, sai số 10^{-8}

DAÏY LAP ÑÔN

DaÏy lap ñôn: DaÏy $\{x_n\}$ xác ñònh $x_{n+1} = \varphi(x_n)$, $\varphi(x)$: ham lap

VD: Kiem tra nhòng daÏy sau có lap ñôn? Neú có viet ra ham lap φ . Tinh 5 số haing ñàu của daÏy (x_0 baát ky). Tôi ñònh ñoan tinh hoã tuã? Tinh lien he giöa giöi hañ daÏy va ham lap φ

$$a / x_{n+1} = \cos\left(\frac{x_n}{10}\right)$$

$$b / y_{n+1} = \sqrt[3]{ny_n}$$

$$c / z_{n+1} = \frac{z_n}{15} + 1$$

n	x_n
0	
1	
2	

n	z_n
0	
1	
2	

DaÏy lap ñôn $x_n = \varphi(x_{n-1})$ hoã tuã ve $\alpha \Rightarrow \alpha$ la nghieäm p/t $x = \varphi(x)$

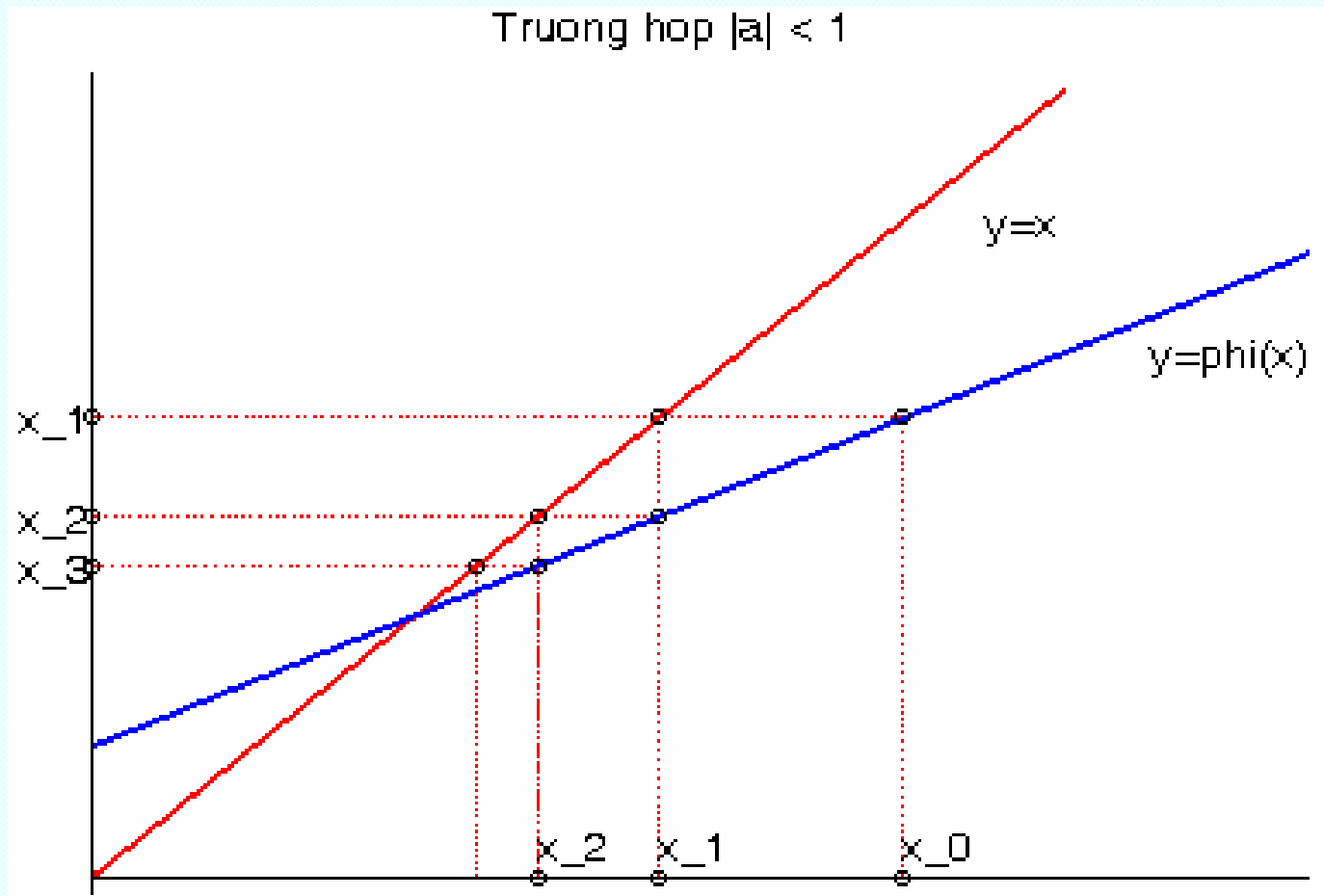

ĐAỖ LẠP ÑỒN HOÀI TUI

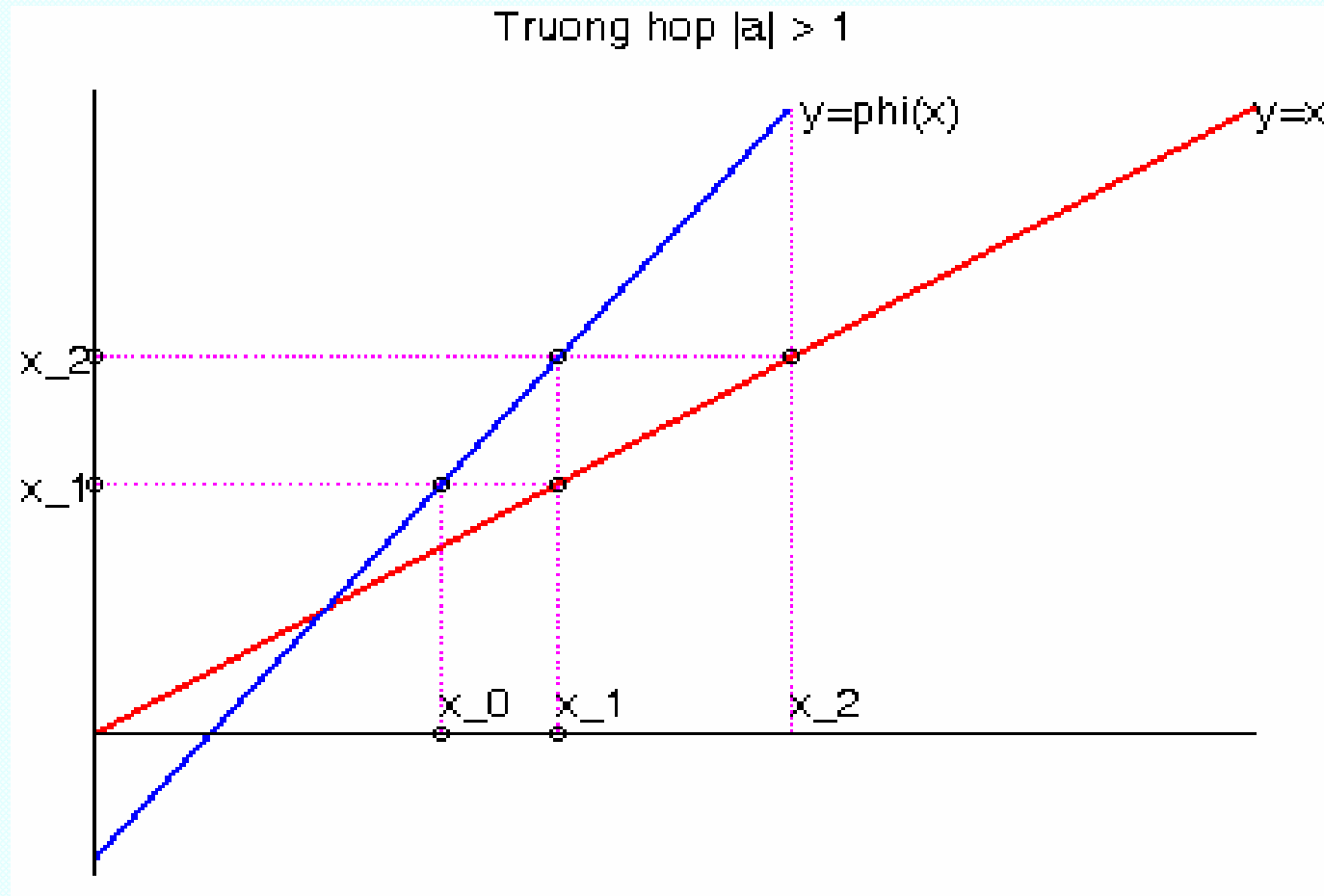

Minh hoặ sỡ hoặ tui củ đặ lặ ñồ: $x_{n+1} = \varphi(x_n) = ax_n + b$

Đặ lặ hoặ tui ve ñghie ñ p/trình: $x = \varphi(x) \Rightarrow \alpha = b/(1 - a)$

DAÏY LẠP NÏN PHAÏN KYÏ

Phaïn kyÏ

Hoï tui khi daÏy $\{x_n\}$ "co" lai $\Rightarrow |x_2 - x_1| = |\varphi(x_1) - \varphi(x_0)| \leq q|x_1 - x_0|$

HAM CO

Ham $y = \varphi(x)$ co trên $[a, b]$ với hệ số $q \Leftrightarrow \exists q, 0 < q < 1$:

$$\forall x, y \in [a, b] : |\varphi(x) - \varphi(y)| \leq q|x - y|$$

$|\varphi'(x)| \leq q < 1 \forall x \in [a, b] \Rightarrow \varphi(x)$ co trên $[a, b]$ với hệ số q

VD: Ham $y = x^2$ co trên $[-1/4, 1/4]$???

VD: Trong những ham sau này, ham nào thoả mãn điều kiện co?

Xác định hằng số q với các ham co nào

a / $\varphi(x) = \cos x, x \in [0, 1]$

b / $\varphi(x) = \arcsin x, x \in R$

c / $\varphi(x) = \frac{1}{x^2} + 1, x \in [a, b], 0 < a < b$

PHƯƠNG PHÁP LẶP NẪN

- Ph. trình $f(x) = 0$. Xác định khoảng cách ly nghiệm $[a, b]$
  - Nêu pt $f(x) = 0$ về dạng lặp nắn $x = \varphi(x)$, φ co trên $[a, b]$
- Lấy x_0 bất kỳ $x_0 \in [a, b] \Rightarrow$ Dãy lặp $x_{n+1} = \varphi(x_n) \rightarrow \alpha$

Chú ý: Nhiều cách chọn hàm $\varphi \Rightarrow$ càng nắn gần càng tốt

Öôc löông sai số (q : hệ số của hàm lặp nắn $\varphi(x)$)

Tiền nghiệm: $|x_n - \alpha| \leq \frac{q^n}{1-q} |x_1 - x_0|$

Hậu nghiệm: $|x_n - \alpha| \leq \frac{q}{1-q} |x_n - x_{n-1}|$

Số lần lặp tối thiểu:

$$|x_n - \alpha| \leq \varepsilon \Leftrightarrow$$
$$n \geq \frac{\log[\varepsilon(1-q)/|x_1 - x_0|]}{\log q}$$

VÍ DỤ PHƯƠNG PHÁP LẶP NẪN

Xấp xỉ nghiệm phương trình $f(x) = x^3 + x - 1000 = 0$ với sai số 10^{-8}

Giải: Khoảng cách ly nghiệm

Lặp nắn: $x = 1000 - x^3 = \varphi(x)$: Kiểm tra điều kiện co?

Xây dựng hàm lặp mới: $x = \sqrt[3]{1000 - x} = \varphi(x) \Rightarrow$ Hàm co?

Đãy lặp:
$$\begin{cases} x_0 \in [9, 10] \\ x_{n+1} = \varphi(x_n) = \sqrt[3]{1000 - x_n} \end{cases}$$

Sai số

$$|x_n - \alpha| \leq \frac{q}{1-q} |x_n - x_{n-1}|$$

n	x_n	ε_n
0		

CAI TIẾN PHƯƠNG PHÁP LẠP NƠN

Nhận xét: $q = 0.0034 \ll 1 \Rightarrow$ Hội tụ rất nhanh

Vấn đề: Xây dựng hàm φ với $q \ll 1$?

Tìm số lần lặp cần để nghiệm $x - \cos x = 0$ trên $[0,1]$ với phương pháp lặp nơn, $x_0 = 0$ với sai số 10^{-8}

Giải: Đặt $x = \cos x = \varphi(x) \Rightarrow q =$

$$x_0 = 0 \Rightarrow x_1 = \varphi(x_0) = 1$$

Ước lượng sai số nghiệm:

Cải tiến tốc độ Lap Newton $f(x) = 0 \Leftrightarrow x = x - \frac{f(x)}{f'(x)} = \varphi(x)$

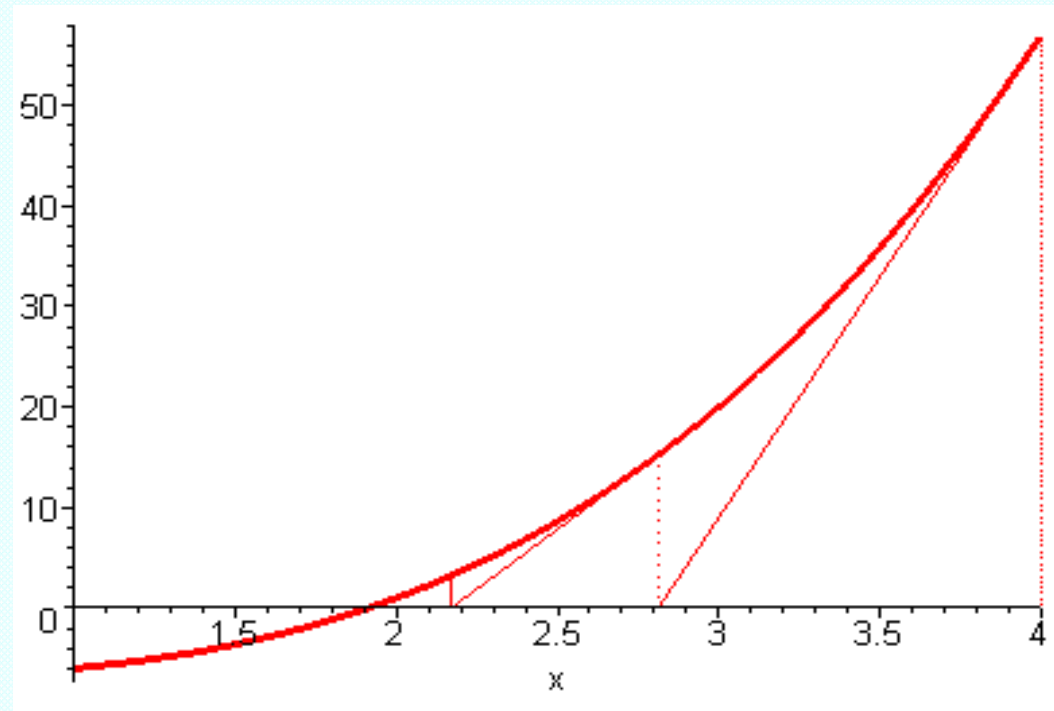
PHƯƠNG PHÁP LẠP NEWTON (TIẾP TUYẾN)

$f(x) = 0 \Leftrightarrow$ Dạng lặp nôn $x = g(x) = x - \frac{f(x)}{f'(x)}$: hội tụ nhanh

• Công thức lặp Newton: $x_{n+1} = g(x_n) = x_n - \frac{f(x_n)}{f'(x_n)}$

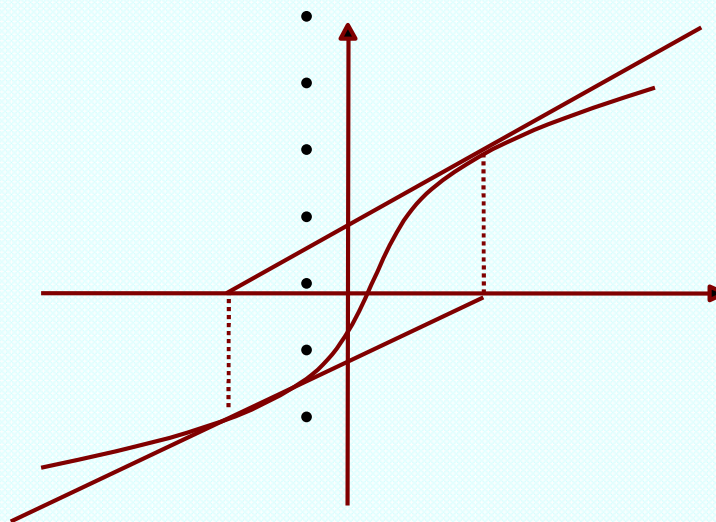
• Minh họa hình học:

~NIEU KIE~N LAP NEWTON – SAI SOA

Lap Newton that bai:

~Nieu kien hoai tu: 1/ ~Nham f' , f'' khong noi dau tren $[a, b]$

2/ Giatru lap ban nau thoi $f(x_0) \cdot f''(x_0) > 0$ (~NK Fourier)

• Ooi loing sai soa: Cong thoi tong quat (chuyeu) hoac

$$|x_n - \alpha| \leq \frac{M_2}{2m_1} (x_n - x_{n-1})^2, M_2 = \max_{[a,b]} |f''| \quad \bullet \text{(Phoi tap hon)}$$

VÍ DỤ LẠP NEWTON – TIẾP TUYẾN

Giải xấp xỉ $f(x) = x - \cos x = 0$ trên $[0, 1]$, sai số 10^{-8}

1/ Kiểm tra điều kiện hội tụ

2/ Xây dựng dãy lặp:

Sai số:

n	x_n	ε_n
0	1	

HEÄPHI TUYEÄN – PP NEWTON – RAPHSON

Minh hoai: Heä2 phöông trình, 2 aïn

$$\begin{cases} f_1(x_1, x_2) = 0 \\ f_2(x_1, x_2) = 0 \end{cases} \Leftrightarrow f(x) = 0, f = \begin{bmatrix} f_1 \\ f_2 \end{bmatrix} : \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}^2, x = \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \end{bmatrix}$$

Kyü hieü ma traïn $f'(x)$
(ma traïn Jacobi): $f'(x) = \begin{bmatrix} \frac{\partial f_1}{\partial x_1} & \frac{\partial f_1}{\partial x_2} \\ \frac{\partial f_2}{\partial x_1} & \frac{\partial f_2}{\partial x_2} \end{bmatrix} \Rightarrow$ Coù theät tính “giaù trò”
 $f'(x^{(0)})$ tại “ñieäm” $x^{(0)}$
cho trööïc

Kyü hieü: $x^{(k)} = [x_1^k, x_2^k]$: Boäng hieäm gaïn ñuïng ôü böïc thöük

Xem $x^{(k)}$ ñaõ bieät. Tính $x^{(k+1)}$: giaü thuaät Newton - Raphson

1/ Tính ma traïn $A = f'(x^{(k)})$ (thay $x^{(k)}$ vào) & vectô $b = -f(x^{(k)})$

2/ Giaü heäp/tr (bàng máy böitui) $Ah = b$. Tính $x^{(k+1)} = x^{(k)} + h$

VÍ DỤ LAP NEWTON – RAPHSON VỚI HỆ PHƯƠNG TRÌNH TUYẾN

Tìm nghiệm gần đúng $x^{(1)}$ của hệ phương trình sau với 3 chữ số lẻ

$$\begin{cases} f_1(x_1, x_2) \equiv x_1 + 3 \ln x_1 - x_2^2 = 0 \\ f_2(x_1, x_2) \equiv 2x_1^2 - x_1x_2 - 5x_1 + 1 = 0 \end{cases}, x^{(0)} = [1.5, -1.5]^T$$

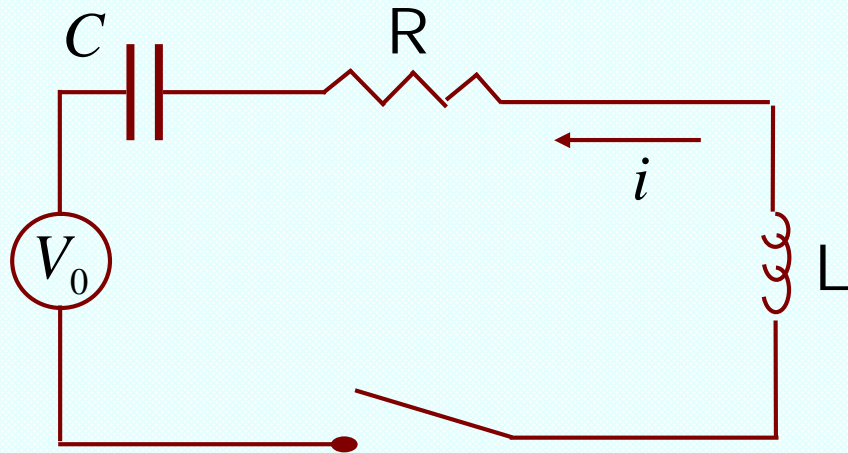
Giaỉ: Ma trận $A = f'(x)$

b “nhớ”: $x^{(k)}$ gần nghiệm

n	$x^{(n)}$	Ma trận Jacobian A		Vectơ $-f(x^{(n)})$	Vectơ h
0	1.5				
	-1.5				

ỒNG DỪNG THỜI TEÁ LY THUYẾT MẠCH

Mạch ãi: Nguồn (pin) V_0 , Ñiã trở R , Tụ C , Cảm ãng L

$$U_R = iR, U_L = L \frac{di}{dt}, U_C = \frac{q}{C}$$

Kirchhoff: $L \frac{di}{dt} + Ri + \frac{q}{C} = 0$

$$i = \frac{dq}{dt} \Rightarrow L \frac{d^2q}{dt^2} + R \frac{dq}{dt} + \frac{q}{C} = 0$$

Nghiêm: $q(t) = q_0 e^{-\frac{Rt}{2L}} \cos\left(\sqrt{\frac{1}{LC} - \left(\frac{R}{2L}\right)^2} t\right), q_0 = V_0 C$

Tìm R (L, C ãi biết) ãi năng lãng tiêu hao của mạch cũ và ãi tốc
cho trở ãi: $q/q_0 = 0.01$ với $t = 0.05s, L = 5H, C = 10^{-4} F$

LỜI GIẢI VÍ DỤ THỜI TEÁ

Biến đổi phương trình thu được (ẩn R)

$$f(R) = e^{-\frac{Rt}{2L}} \cos\left(\sqrt{\frac{1}{LC} - \left(\frac{R}{2L}\right)^2} t\right) - \frac{q}{q_0} = 0$$

$$\Leftrightarrow f(R) = e^{-0.005R} \cos\left[\sqrt{2000 - 0.01R^2} \cdot (0.05)\right] - 0.01 = 0$$

Khoảng cách ly nghiệm: $R \in [0, 400 \Omega]$ ($2000 - 0.01R^2 \geq 0$)

Giai thời teá Noàthò

❖ P/p chia nhỏ ($n = 21$)

❖ P/p Newton

$\Rightarrow R = 328.1515 \Omega$

